

Nr 332.

Av herr **Holmberg**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Regeringens beslut angående reglerna för prissättning på jordbrukets produkter för regleringsåret 1944/45 innebär, att priserna hållas oförändrade, bortsett från vissa mindre reduktioner, som motiveras av avsättningstekniska skäl. Vid förutsedd normalskörd kommer jordbrukets sammanlagda inkomster härigenom att höjas utöver den stegring av kostnaderna för arbetskraft, maskiner, gödningsämnen etc., som ägt rum under krigsåren, så att ett inkomstöverskott om 83 miljoner kronor uppstår. Vid högre än normalt skördeutbyte kan inkomstöverskottet stiga till maximalt 106 miljoner kronor.

Enligt 1942 års jordbrukskommittés beräkningar av jordbrukets inkomster och kostnader skulle vid oförändrade priser den förutsedda inkomstökningen uppstå genom förändring av i huvudsak följande inkomst- och kostnadsposter:

Inkomster.

<i>Ökning</i>		<i>Minskning</i>	
Brödsäd	16,5 milj. kr.	Korn	17,5 milj. kr.
Ärter	1 » »	Havre	2 » »
Oljeväxter	7,5 » »	Matpotatis	4,5 » »
Spånadsväxter	1 » »	Fjäderfä	3 » »
Socketbetor	3 » »		— 27,0 milj. kr.
K-mjolk	5,5 » »		
P-mjolk	8,5 » »		
Grädde	5,5 » »		
Statsbidrag	4,5 » »		
Nötkreatur	14,0 » »		
Svin	32,0 » »		
Ägg	12,0 » »		
	<hr/>		
	+ 111,0 milj. kr.		

Kostnader.

<i>Ökning</i>		<i>Minskning</i>	
Köpgödsel	7,5 milj. kr.	Köpfodermedel	23 milj. kr.
Div. kostnader	6 » »	Arbetskostnader ...	6 » »
	<hr/>		<hr/>
	+ 13,5 milj. kr.		— 33,0 milj. kr.

Inkomstöverskottet skall enligt regeringens beslut utjämnas genom en mot överskottet svarande höjning av posten för arbetskostnader. Genom att i kalkylen över jordbrukets inkomster och kostnader arbete, som utföres av brukaren och hans familjemedlemmar, upptages å kostnadssidan med belopp motsvarande kostnader för lejd arbetskraft, kommer den avsedda höjningen av lantarbetarlönen att medföra en motsvarande ersättning för det av brukaren och hans familjemedlemmar utförda arbetet. Departementschefen säger härom:

»För innehavarna av de mindre brukningsdelarna, där arbetet helt eller till största delen utföres av brukaren själv och hans familjemedlemmar, kommer alltså, som livsmedelskommissionen framhållit, det förhållandet, att vid prissättningen utrymme lämnas för en betydande höjning av lantarbetarlönen, att medföra en avsevärd ekonomisk förbättring. Denna förbättring kommer däremot endast i ringa mån innehavarna av de större jordbruken till del, eftersom arbetet där i huvudsak utföres av lejd arbetskraft.»

Samma grunduppfattning av regeringsbeslutets innebörd har i dagspressen förgrovats till satsen, att godsägare och storbönder icke skulle erhålla någon del av inkomstöverskottet, utan skulle detta helt tillfalla lantarbetarna och de mindre bönderna. Det finns anledning att bestämt vända sig mot denna utläggning av beslutets verkan, som synes bygga på bristande kunskap i de faktiska ekonomiska förhållandena inom det svenska jordbruket.

Vilken verkan kommer då regeringsbeslutet om oförändrade priser vid stegrad produktion att få i praktiken? Två omständigheter böra särskilt observeras.

För det första tillfaller inkomstöverskottet om maximalt 106 miljoner kr. ej »hela jordbruket», d. v. s. ej hela den jordbruksidkande befolkningen genom något slags proportionell fördelning efter utgjorda arbetstimmar eller annat rimligt mått. Inkomstökningen tillfaller endast de jordbrukare, som ha produkter till avsalu, och den utgår i direkt proportion till avsalukvantiteten. Verkan blir alltså i princip densamma som av alla viktigare prisreglerande åtgärder, som vidtagits under det senaste decenniet. Den som har mycket att sälja får en relativt stor inkomstökning, den som har litet att sälja får en mindre inkomstökning, och den som ingenting har att sälja får ingen inkomstökning alls.

Rent teoretiskt komma visserligen prisförhöjningarna alla till godo, men för många småbönder blir den viktigaste förändringen, att de produkter från det egna jordbruket som de själva förtära värderas till ett högre pris. Någon förbättring av deras ekonomiska ställning innebär detta givetvis inte. De höjda priserna kunna i vissa fall t. o. m. försämra deras eko-

nomiska resultat, eftersom de måste göra kompletteringsköp av vissa jordbruksprodukter (utsäde, foder o. s. v.).

För det andra kommer ingalunda godsägarnas och storböndernas inkomstökning att automatiskt överflyttas till lantarbetarna. Även om lantarbetarlönerna skulle höjas med den andel av inkomstökningen, som vid proportionell fördelning faller på varje arbetande inom jordbruket (detta har sagts innebära en löneförhöjning med omkring 200 kr. per år), så skulle godsägare och storbönder tillägna sig en stor del av inkomstöver-skottet som differentialvinst. Räknat per skördeenheter äro nämligen arbetskostnaderna avsevärt lägre för storbruken än för småbruken. Brukarna av de större egendomarna behöva därför inte betala ut hela den inkomstökning de erhålla genom produktionsökningen vid oförändrade priser till sina arbetare, utan kunna själva behålla en avsevärd del.

Riktigheten av det sagda kan åskådliggöras med ett sifferexempel. I nedanstående tabeller ha sammanförts uppgifter för tre jordbruk av olika storleksordning, det första med 5 ha, det andra med 30 ha och det tredje med 100 ha jordbruksjord. De tre jordbruken kunna antas motsvara var för sig de för vårt lands jordfördelningsförhållanden karakteristiska småbruken, bondebruken och storbruken.

Med utgångspunkt från avrundade värden för bruttoavkastning i kronor per hektar och totalt, nettoförsäljning i procent av bruttoavkastningen och på grundval härav beräknad försäljningssumma, varvid siffervärdena bestämts i närmaste anslutning till de av professor L. Nanneson framlagda uppgifterna i »Räkenskapsresultat från svenska jordbruk» bokföringsåret 1940—1941, har verkan av en 5-procentig ökning av produktionen och försäljningen vid oförändrade priser studerats. Härvid har antagits, att produktions- och försäljningsökningen fördelar sig likformigt på de olika typerna av jordbruk. En inkomstökning uppstår, som för 5-hektarsbruket uppgår till 160 kr., för 30-hektarsbruket till 776 kr. och för 100-hektarsbruket till inte mindre än 2 700 kr. Den här studerade 5-procentiga ökningen motsvarar rätt väl den procentuella ökning av jordbrukets totala inkomster, som beräknas komma till stånd under produktionsåret 1944/45.

	Brukningsdelar med åkerareal		
	5 ha	30 ha	100 ha
Bruttoavkastningen kr. per ha	800	575	600
» summa kr.	4 000	17 250	60 000
Nettoförsäljning %	80	90	90
» summa kr. ..	3 200	15 525	54 000
Produktionsökning (försäljningsökning) % ..	5	5	5
Inkomstökning kr.	<u>160</u>	<u>776</u>	<u>2 700</u>

Om småbönderna och deras familjemedlemmar skola tillerkännas samma höjning av sin ersättning för arbetet i jordbruket som lantarbetarna, måste stegringen av arbetskostnaderna givetvis begränsas inom ramen för det inkomstöverskott, som småbruken erhålla genom produktionsökningen vid oförändrade priser. En högre stegring av arbetskostnaderna skulle bli helt illusorisk för småbönderna. Om, såsom illustreras i följande tabell, inkomstöverskottet vid 5-hektarsbruket helt utjämnas genom en ökning av arbetskostnaderna samt arbetskostnaderna vid de större brukningsdelarna höjas i motsvarande proportion uppstår en betydande differentialvinst vid dessa brukningsdelar. I det här använda exemplet uppgår denna differentialvinst för 30-hektarsbruket till 356 kr. och för 100-hektarsbruket till 1 300 kr. Motsvarande ökning av arbetskostnaderna är 420 kr. och 1 400 kr.

	Brukningsdelar med åkerareal		
	5 ha	30 ha	100 ha
Arbetskostnader kr. per ha	450	200	200
» summa kr.	2 250	6 000	20 000
Ökning av arbetskostn. kr. per ha	32	14	144
» » » summa kr.	<u>160</u>	<u>420</u>	<u>1 400</u>
Differentialvinst	<u>0</u>	<u>356</u>	<u>1 300</u>

Differentialvinsten för de större brukningsdelarna uppstår dels genom deras större totalförsäljning, dels genom deras lägre arbetskostnader per ha (även per skördeenheter). De här använda siffervärdena för arbetskostnader kr. per ha ha liksom övriga uppgifter så nära som möjligt anslutits till de anförda beräkningarna av professor Nannesson, varvid dock avrundning av värdena skett.

Regeringens beslut om oförändrade priser vid ökad produktion och försäljning innebär givetvis icke någon försämring av de mindre och medelstora jordbrukarnas läge, utan en viss förbättring, samtidigt som lantarbetarna erhålla en förhöjning av lönen. Som den föregående analysen visat tillfaller emellertid en avsevärd del av inkomstöverskottet det större jordbruket som differentialvinst, vilket jag ur min synpunkt ej finner önskvärt. Utvägar borde finnas för att det förutsedda inkomstöverskottet i stället helt kommer småbönderna och lantarbetarna till godo.

Huvudorsaken till det mindre jordbrukets betryckta läge är att söka i de höga arbetskostnaderna per produktenhet. Dessa bero i sin tur på de efterblivna driftsförhållandena, på den otillräckliga rationaliseringen inom småjordbruket. Den under trettioalet förda jordbrukspolitiken var icke inriktad på ett sådant sätt, att den förmådde lösa de härav uppstående problemen. I vissa avseenden motverkade den t. o. m. en sådan

lösning. Detta erkännes nu allt mera, samtidigt som man allmänt ger uttryck åt uppfattningen, att en grundval måste läggas för en varaktig lösning av det svenska jordbrukets stora problem.

Endast ett samhälle, där den planlösa kapitalistiska produktionen för profit blivit ersatt med en planmässig socialistisk behovsproduktion, kan garantera en varaktig standardförbättring för jordbrukarna och trygga deras brukningsrätt till jorden. För att lätta dagens betryck för flertalet av de svenska jordbrukarna måste emellertid inom ramen av den nuvarande samhällsordningen genomgripande ekonomiska och politiska åtgärder vidtagas. Därför är det nödvändigt att redan nu skapa en samverkan i lämpliga former, grundad på gemensamma intressen, mellan de två stora avgörande folkgrupperna i samhället: arbetarna och bönderna. Arbetarrörelsen, bonderörelsen och konsumentkooperationen skulle i samverkan besitta en sådan kraft att de kunde genomföra en avsevärd förbättring av jordbrukarnas läge redan i dag.

Utgångspunkten för en jordbrukspolitik som kan godkännas av jordbrukarnas stora flertal måste vara, att de som arbeta inom jordbruket erhålla likvärdig ersättning för sitt arbete med de produktivt arbetande inom andra näringsgrenar (bl. a. genom avskaffande av den nuvarande dyrortsgrupperingen). Denna likställighet kan dock icke få åstadkommas genom att levnadsstandarden för övriga folkgrupper sänkes. Därför måste stegringen av jordbrukarnas levnadsstandard åstadkommas, dels genom att storkapitalets vinster beskäras till jordbrukarnas förmån och dels genom *en allmän stegring av arbetets produktivitet*, främst inom jordbruket, men även inom samhället för övrigt.

Ett invecklat statligt maskineri har under senare år skapats för reglering av priser, produktion och investeringar inom näringslivet. Detta statliga regleringsmaskineri behärskas till stor del av representanter för storkapitalistiska intressen. Det kan emellertid demokratiseras, arbetare och bönder kunna skaffa sig avgörande inflytande inom detsamma.

Inom jordbruket finnas organ som redan utgöra början till en omställning av jordbruksekonomin till högre hushållningsformer, nämligen de jordbruksekonomiska (producentkooperativa) föreningarna, vilka numera omsluta flertalet av de svenska jordbrukarna. För utformningen av de närmaste årens jordbrukspolitik måste dessa jordbruksekonomiska föreningar tillmätas den allra största betydelse. I föreliggande situation måste man förorda såväl omfattande statliga åtgärder som en betydligt utvidgad självverksamhet av bönderna i syfte att utbygga och utveckla dessa jordbruksekonomiska föreningar.

Riktlinjer för de närmaste årens jordbrukspolitik kunna sammanfattas i följande punkter, vilka i många stycken sammanfalla med krav, som aktualiserats i den allmänna jordbrukspolitiska debatten:

1. Fortsatt snabb rationalisering av jordbruket med särskilt hänsynstagande till de mindre brukningsdelarnas problem. Dessa rationaliseringsåtgärders tyngdpunkt förlägges hos 1) statliga organ, däribland hushållningssällskapen, 2) jordbrukskooperativa föreningar. Rationaliseringen måste omfatta åtgärder beträffande bl. a. följande:

a) Dränering och igenläggande av smärre öppna diken, bl. a. för att möjliggöra ökad maskinanvändning. Detta kan sällan ske med mindre än att samtliga närboende jordbrukare låta upprätta gemensam dräneringsplan och därefter genomföra täckdikning och avloppsarbeten i samförstånd. Effektivast torde vara, att staten bekostar och låter genomföra dylika arbeten och överallt, där jordbrukarna så önska och sakkunniga ojäviga experter förordade utförandet.

b) Markkartering, d. v. s. upprättande av kartor över åkerarealen med angivande av jordens sammansättning och behov av gödningsämnen. För att få markkartering allmänt utförd inom en snar framtid torde det vara lämpligast, att det allmänna bekostar dess utförande för egendomar om förslagsvis maximalt 20 hektar. Härmed vunnas att arbetet kunde ske systematiskt och därmed avsevärt förbilligast.

c) Mekanisering med bl. a. de ekonomiska centralföreningarna som maskinhållare. De större och dyrbarare jordbruksmaskinerna, som avses för gemensamt bruk, skulle säkerligen bli bäst utnyttjade och därmed kunna uthyras till lägsta taxor, om de ägdes av större jordbrukskooperativa föreningar, exempelvis de olika länens centralföreningar. Dessa sakna emellertid än så länge behövt kapital till sådan anskaffning av större mängder dyrbara maskiner. Staten måste därför bevilja anslag till detta ändamål. Dessa anslag böra omfatta dels rena bidrag till en viss procent av anskaffningskostnaderna och till täckande av organisationskostnaderna, dels räntefria lån.

d) Utökad avkastningskontroll, varigenom praktiskt taget alla nötkreatursägare, som leverera mjölk till avsalu, bli deltagare i sådan kontroll. Den enklaste kontrollformen utgöres av de s. k. provmjölksringarna. Rationellast vore att kostnaderna för dessa arbeten helt betalades av mejeriorganisationen.

e) Utökad avelsarbete, bl. a. genom att de s. k. tjurföreningarna ingå i Svenska mejeriernas riksförenings verksamhet i samarbete med hushållningssällskapen. Hittills ha flertalet tjurföreningar varit mycket små och omfattat endast en by eller några få gårdar. Rationellast vore att mejeriföreningarna fingo överta ledningen och finansieringen av verksamheten. Därigenom kunde komaterialet synnerligen snabbt förbättras för praktiskt taget alla djurägare.

f) Maskinell nyodling, speciellt inom norrlandslänen. Inom de fyra nordligaste länen och Dalarna torde finnas ca 1 miljon hektar jord, som

är värd att nyodla. En förutsättning för snabb och billig nyodling är emellertid att moderna metoder med maskinella hjälpmedel komma till användning och att effektiv grundgödning möjliggöres. Vore lantmannaföreningarna maskinhållare kunde de också anställa traktorarbetslag, som utförde systematiskt planerade nyodlingsarbeten.

g) Bättre arrondering, d. v. s. omläggning av arealen så att den överdrivna ägosplittringen avskaffas och tegarna erhålla en sådan form, som möjliggöra moderna brukningsmetoder.

h) Förbättring av jordbrukets bostads- och ekonomibyggnader. För bostäderna vattenledning, avlopp, elektrifiering, förbättrade kök och bostadsrum. För ekonomibyggnaderna cementerade gödselbrunnar, elektrifiering, mekanisering o. s. v.

2. Förbättring av yrkesutbildningen inom jordbruket, så att den kan komma jordbrukarnas stora massa till godo. En första åtgärd i detta syfte är utökning av antalet stipendier vid lantmannaskolor, lantbruksskolor och trädgårdsskolor. Stipendierna böra täcka åtminstone kostnaden för kost, logi och läroböcker.

3. Fortsatt statlig prisreglering, varvid de mindre jordbrukarna säkras en ökad andel av saluvärdet genom utbyggande av systemet med differentierade priser.

4. Fortsatt övergång till produktion av kvalitetsfödoämnen (animalier, grönsaker etc.). Utbyggd inhemsk livsmedelsförsörjning för höjande av levnadsstandarden för folkets breda massor. Härvid bör observeras, att behov av mera och bättre livsmedel föreligger icke blott bland städernas och industriorternas befolkning, utan i hög grad även bland jordbrukets egen befolkning, bland lantarbetare, småbönder och deras familjer.

5. Statligt reglerad utrikeshandel med jordbruksprodukter. Import av sådana jordbruksprodukter, som icke lämpligen kunna produceras inom landet, men som behövas för komplettering av konsumtionsbehovet bland de breda massorna. Ett uppkommet överskott av livsmedel i förhållande till befolkningens köpkraftiga efterfrågan bör ej som under 30-talets jordbrukskris få avvecklas genom exportdumping, utan om andra utvägar ej stå öppna genom »dumping» på den inhemska marknaden, d. v. s. genom rabatter.

Genomförandet av detta omfattande aktionsprogram för jordbrukspolitiken är en uppgift av den största betydelse. I olika sammanhang kommer jag att aktualisera dess olika punkter. I anslutning till propositionen angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. föreslår jag i överensstämmelse med programmets punkt 3 om utbyggnad av systemet med differentierade priser följande åtgärder, som kunna bidra till att för dagen förbättra de mindre jordbrukarnas ekonomiska läge:

1. Bestämmelserna om producentbidrag för mjölk böra förändras i sådan riktning, att producenter med en mjölkleverans av 200—1 000 kg per månad erhålla ett högre producentbidrag än för närvarande. Därjämte bör den tidigare bestående årsutjämnningen av producentbidraget återinföras. Då förslag i denna riktning motionsledes redan framförts i riksdagen, reser jag på denna punkt intet särskilt yrkande.

2. En slaktavgift bör liksom tidigare uttagas och de härigenom inkomna medlen fördelas bland slaktdjursproducenterna i form av differentierade producentbidrag för fläsk. Genom en gradering av bidragen, varvid större bidrag utginge för en totalproduktion per år understigande visst hundratal kg än för de till nästa hundratal hörande kg o. s. v., samt genom bidragsspärr vid viss årsproduktion skulle de mindre producenterna tillföras ett inkomstillskott, som kunde regleras i efterskott per år.

3. Även för brödsädesproduktionen böra differentierade producentbidrag införas, exempelvis genom återupptagande av de tidigare utgående arealtilläggen och deras bestämning på lämpligt sätt.

4. Bidraget till stöd för det norrländska jordbruket bör höjas till förslagsvis 10 miljoner kr., som ställas till hushållningssällskapens förfogande för produktionsbefrämjande åtgärder av olika slag.

Genom bifall till de här föreslagna åtgärderna skulle det mindre jordbruket tillföras en ökad andel av det för nästa år beräknade inkomstöver-skottet. Härigenom skulle vid den förutsatta lika ökningen av arbetslöner och arbetsersättning inom jordbruket lantarbetarnas löner kunna höjas mera, än vad regeringens beslut angående prissättningen medger, varigenom det större jordbrukets differentialvinster skulle kunna minska.

Då ingen av de här föreslagna åtgärderna bryter huvudlinjen i regeringens förslag, föreslår jag utan mera ingående motivering, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition 253 måtte besluta,

att viss slaktavgift återigen liksom tidigare uttages, vilka medel användas för fördelning av differentierade producentbidrag för fläsk,

att tidigare utgående arealtillägg för mindre brödsädesodlare återupptagas, samt

att till särskilt understöd för jordbruket i Norrland m. m. anvisas 10 000 000 kronor.

Stockholm den 23 maj 1944.

Nils Holmberg.